

ODLOŽENÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Doplatí předškoláci na nepříznivé statistiky?

DIAGNOSTIKA

DÍTĚ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Charakteristikou období předškolního věku je velká dynamika vývoje v jednotlivých oblastech. Můžeme říci, že existují velké vývojové rozdíly mezi mladšími a staršími předškoláky. Ty byly v minulosti pocíťovány za natolik závažné, že předurčovaly organizaci práce v mateřských školách. Převažovalo dělení do tříd podle věku dětí. Zpravidla neexistovala možnost, aby se v jedné třídě setkali sourozenci, které od sebe dělil jeden rok.

Současná situace je v mnoha mateřských školách odlišná. Prosazuje se zřizování heterogenních tříd, ve kterých se setkávají děti různého věku. To má význam zejména pro rozvoj sociálních dovedností. Starší děti se stávají staršími kamarády, kteří o ty mladší pečují, podněcují je k dalšímu vývoji a předávají jim zkušenosti. V průběhu docházky do mateřské školy dochází k proměně rolí. Po určité době se z mladších "opečovovaných" dětí stávají starší "pečující", kteří tak předávají štafetu sdílené zkušenosti dalším mladším dětem.

Příprava programu v heterogenních třídách je pro učitelky náročnější. Je nutné volit takové aktivity, ve kterých se uplatní všechny děti bez ohledu na vývojové odlišnosti, případně realizovat některé činnosti v menší skupince dětí stejné vývojové úrovně.

Za období předškolního věku, navazující na věk batolecí, se zpravidla chápe poměrně široké období od 3 do 6 let. Dochází zde k mnoha vývojovým změnám, které se uskutečňují pod vlivem činitelů biologických či sociálních, případně působením jejich vzájemné interakce. Některé ze změn v oblasti motorické, řečové, rozumové či sociální si uvedeme v následujícím textu.

Nejdůležitějším vývojovým úkolem tohoto období je zapojení dítěte do širšího sociálního prostředí. Dítě je připraveno navazovat vztahy mimo rodinu, vstupuje do mateřské školy. Zde může získávat to, co nemá v rodině, zde může realizovat svůj hlavní zájem - aktivní a iniciativní sebeprosazení ve skupině vrstevníků.

OBLASTI POSUZOVANÉ V DIAGNOSTICE ŠKOLNÍ ZRALOSTI

Vývoj motorický

Dítě vstupující do mateřské školy je vybaveno základními pohybovými návyky, dále se zdokonaluje jeho pohybová koordinovanost. Předškolní dítě rádo běhá, skáče, leze po žebříku, hází s míčem. Budují se základy některých sportovních činností (např. jízda na kole).

Dochází ke zpřesňování pohybů jemné motoriky. Pro předškoláka má neopomenutelný význam rozvoj dovedností stříhání, lepení, modelování. Vývoj jemné motoriky je patrný v kresbě. Postupně je dítě schopno napodobovat čáry (vertikální, horizontální), geometrické obrazce (kruh, kříž, čtverec, trojúhelník). Vývoj formálního zpracování kresby lidské postavy (od hlavonožce až ke správnému zobrazení lidské postavy) ukazuje na stále se zvyšující grafomotorické dovednosti.

Úroveň jemné motoriky je zřejmá i v dovednostech sebeobsluhy - dítě se učí samo se oblékat, svlékat, obouvat si boty, vázat tkaničky. Stává se samostatným v jídlu, učí se používat příbor.

Vývoj řeči

V předškolním věku dochází ke zdokonalení v řeči. Zejména je zřejmý posun ve výslovnosti jednotlivých hlásek (z nepřesné výslovnosti hlásek ve třech letech až k požadavku bezchybné výslovnosti při vstupu do školy). K pokrokům dochází ve skladbě řeči. Na základě nápodoby dospělých dítě začíná používat složitější souvětí, nejdříve souřadná, později podřadná. V užití gramatických pravidel můžeme ještě nacházet chyby.

Jazyk předškolního dítěte koresponduje s úrovní myšlení. Vyskytuje se tzv. egocentrická řeč (dítě hlasitě komentuje svou činnost bez nutnosti existence "publika", kterému by byl verbální projev určen), stávající se nástrojem poznání, zpracování informací a myšlení, ale i možností vyjádření vlastních prožitků.

Potřeba dítěte ještě více se orientovat ve světě se manifestuje aktivitou v poznávání a růstem aktivní slovní zásoby (ze cca. 1000 slov ve 3 letech až na 5000 slov v 6 letech). Nelze si nepovšimnout zájmu dítěte o řeč - rádo vypráví, zpívá, poslouchá pohádky, učí se říkankám.

Řeč má kromě funkce poznávací a komunikační i funkci regulační. Usměrnování vlastního chování se děje nejprve ve formě hlasité řeči, až později dochází k rozvoji vnitřní řeči.

Vývoj poznávacích procesů

V oblasti vnímání mají jako v období kojeneckém a batolecím význam dotykové smysly (hmat, chuť, stále více se zapojují smysly dálkové (zrakové a sluchové vnímání). Vnímání má charakter globální - dítě ještě nerozlišuje jemné detaily, vnímá celistvě. Ke konci předškolního věku narůstá schopnost diferencovaného vnímání, což je i požadavek pro úspěšný nástup do školy.

Předškolák vykazuje dobrou úroveň konkrétní paměti, zejména ve spojení se zrakovým vnímáním (zájem o vizuální hry např. Pexeso) a řečí (reprodukce říkanek, pohádek). V činnostech charakteristických pro předškolní věk (úkolové hry, kreslení) se začíná s formováním záměrné pozornosti, schopnost koncentrace je pouze krátkodobá.

Myšlení předškolního dítěte se nachází ve fázi tzv. prelogického názorového (intuitivního) myšlení. Je vázáno na názorné poznání a ne vždy se zde uplatní principy logiky. V úsudkové činnosti dítě dovede posuzovat jen jeden parametr (např. při porovnávání množství tekutiny ve skleničce se řídí pouze její výškou, ale už ne šířkou). V myšlení je předškolní dítě egocentrické - subjektivně posuzuje dění ze svého zorného úhlu, magické - přání dítěte a fantazie zkreslují úsudek a arteficialistické - dítě si myslí, že všechno kolem něj se vyrábí ("Jak se vyrábí strom?").

Úroveň myšlení se projevuje v činnostech - např. v kresbě či hře. Záměr nakreslit souvisí se schopností vytvořit si vnitřní představu zobrazované skutečnosti. Platí pravidlo, že předškolní dítě kresbou vyjadřuje to, co o předmětu ví, nikoli to, jak předmět vypadá. Zejména v kresbě lidské postavy si můžeme ukázat na zvyšování mentálních schopností nárůstem zobrazovaných detailů.

Vývoj emocionální

V předškolním věku je patrné bohaté emocionální prožívání, charakteristické velkými výkyvy mezi krajními polohami (dítě rychle přechází ze smíchu do pláče). Podněty z prostředí by měly být takové, aby u dítěte převažovaly kladné city. Vrcholí prožitky strachu, proto má význam klidné a nestresující působení na dítě. Sebepojetí předškolního dítěte se vztahuje k postojům a hodnocení dospělých. Dítě přebírá názor, že je špatné či dobré, protože je tak vidí maminka nebo učitelka.

Vývoj sociální

Přestože má i v tomto období pro socializaci dítěte význam rodina, začíná se se socializací do širšího prostředí. V mateřské škole dítě navazuje další vztahy (s kamarády, učitelkami). Osvojuje si nové role

(role kamaráda, role žáka), v kterých je možné pozorovat některé osobnostní vlastnosti (obliba, dominantnost, bázlivost). Zralost předškolního dítěte se projeví v tom, jak je schopno navazovat kamarádské vztahy. Ty nejsou ještě trvalé, při výběru kamaráda se předškolák řídí pohlavím, zevnějškem či atraktivitou hračky, kterou kamarád vlastní. Rozvoj sociálních dovedností je patrný ve hře. Předškolní děti jsou schopny kooperace při hře, podřizovat se pravidlům úkolové hry. Ve hře může dojít k transformaci zvýšené agresivity do soupeření.

Upevňují se i pohlavní role, kde se kromě biologických charakteristik promítají faktory ze strany prostředí (rodiče i učitelé mají jiné požadavky na chlapce a jiné na dívky). Rozdíly mezi pohlavími jsou dětmi chápány i existencí typických hraček pro chlapce a děvčata či typickou barevností oblečení (např. chlapec odmítá červené kalhoty, protože je to barva pro holky).

U předškolního dítěte se budují záměrnou výchovou sociální kontroly. Na základě příkazů a zákazů se započíná s osvojováním norem, dítě se nachází v tzv. premorálním stadiu (po uposlechnutí/neuposlechnutí dospělého následuje odměna/trest). Přijetí a zvnitřnění norem signalizuje pocit viny, který se dostavuje, pokud dítě poruší pravidla stanovená dospělým.

Význam hry

Hra je dominantní činností předškoláka. Aby byla hra hrou, musí vycházet z přirozenosti dítěte. Na rozdíl od učení hru nelze napláňovat, lze ji pouze usměrňovat. Hra je potřebou dítěte, která přispívá k jeho pozitivnímu ladění. Ve hře dítě symbolicky zpracovává nepříznivé zkušenosti, hra může proto přinášet odreagování a zmírnění napětí. Nemalý význam má hra pro rozvoj kognitivních schopností (vnímání, myšlení, představivost, paměť a sociálních dovedností (navazování vztahů k vrstevníkům, spolupráce, soupeřivost). Hra umožňuje dítěti aktivně se prosadit a tím i podpořit sebedůvěru ve vlastní schopnosti.